

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu. séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 5.

Brasiovu 1. Martiu 1875.

Anulu VIII.

Sumariu: Necrologul lui L. B. Popp — Conclusele comitetului. — Insemnatatea literaturii romane traditiunali. (Fine). — Memorandulu dela Blasiu 1872. — Lupt'a dela Josefstadt.

Baroness'a Elen'a Popp. nascuta **Olteanu.** in numele seu si alu filoru si ficeloru sale **Aurelia** maritata **Vasiliu Iurca** deputatu, **Elen'a, Aureliu. Iulia** si **Alessandrina,** a cumnatiloru si cumnateloru sale **Avramu. Anna, Veronica** si **Elisabeta Popp.** precumu si in numele mamei sale **Anna Olteanu** nasc. **Popu-Maioru,** a unchiului seu **Ioane Popu-Maioru,** a fratelui seu **Constantin Olteanu.** a sororiloru sale **Amalia** maritata **Giorgiu Filipa, Anna** maritata **Nicolau Siandoru** de Vistea si a filoru acestoru-a, cu anim'a infranta de dorere face cunoscutu, cà neuitatulu sociu, respectivu parinte, frate, socru, ginere si cumnatu

LADISLAU VASILIU baronu de POPP,

Presiedinte de senatu la suprem'a curte judecatoreasca din B.-Pest'a, cavalleriu ord. coron'a de feru class. II., consiliariu act. intimu de statu alu M. Sale imp. reg., presiedinte asociatiunei transilv. pentru cultur'a poporului rom., presiedinte onor. societatei liter. rom. d'in Bucovin'a etc.

dupa unu morbu greu de mai multe dile, isi dede sufletulu in manile Creatorelui in 17 februaru 1875 la 8 óre ser'a. in anulu vietiei 56 si alu préfericitei sale casatorie alu 26-le.

Ceremoni'a funebre dupa ritulu bisericei greco-catolice se va tiené in 20 februaru a. c. la 3 óre d. m. la locuinti'a din strat'a Morariloru Nr. 8.

Ossamentele repausatului se voru transportá la Reginu in Transilvani'a, unde se voru depune spre eternulu repausu in cript'a familiare.

Buda-Pesta. 18 februaru 1875.

Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuventata!

Nr. 52—1875.

Anunciu prea tristu.

Comitetulu asociatiunei transilvane, petrusu de cea mai profunda durere, vine a anuncia prea trist'a scire, cà adeveratulu patriotu, devotatulu si ilustrulu barbatu alu natiunei romane, presiedintele de senatu la s. curi'a regia, presiedintele si membrulu fundatore alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu etc. etc.

Escelenti'a S'a LADISLAU BASILIU baronu de POPP,

a adormitu in Domnulu in 17 Februaru c. n., sér'a la 8 óre. In 20 Februaru se va serbá ceremoni'a inmormentarei in Buda-Pesta, dupa care osementele ilustrului repausatu se voru transportá la Reghinulu sasescu in Transilvani'a, spre a se asiediá la locul de repausu eternu.

Numele acestui raru barbatu s'a eternisatu in annalele natiunei prein taptele si meritele sale nemuritorie. Memori'a lui va fi bine cuventata dein generatiune in generatiune si pastrata cu scumpetate in animele posteritatiiei romane. Fia-i tieren'a usióra si amentirea eterna!!!

Dein siedinti'a extraordinaria a comitetului asociatiunei transilvane.

Tienuta la Sibiiu in 18 Februaru c. n. 1875.

Iacobu Bologna,
v.-presiedinte.

Ioane V. Rusu,
secret. II.

Nr. 52—1875.

Procesu verbale,

luatu in siedinti'a estraordinaria a comitetului asociatiunei transilvane tienuta in 18 Februaru c. n. 1875 sub presidiulu d-lui vice-presiedinte I. Bolog'a, fiendu de facia domnii membrii: P. Dunca, E. Macellariu, I. Hannia, I. Tulbasiu, Constant. Stezariu, I. V. Rusu, Z. Boiu, Vis. Romanu, Dr. Dem. Racuciu, I. Cretiu, Dr. Aur. Brote si I. Candrea.

§ 25. D. v.-presiedinte arata, cà s'au aflatu in demnata a conchiama pre domnii membrii la o siedintia estraord. prea trista, la o siedintia, in carea, petrunku de cea mai profunda durere, si cu ochii scaldati in lacrimi, se vede constrinsu a anuncia, ca, dupa o telegrama primita astadi dupa 8 óre antemeridiane, dela d. Alexandru Romanu, Escelenti'a sa prea demnulu si prea iubitulu presiedinte alu acestei asociat. LADISLAU BASILIU baronu de POPP, aséra la 8 óre s'a mutatu la cele eterne, si cà, dupa o alta telegrama, primita in decursulu acestei siedintie, ceremoni'a inmormentarei a acestui illustru barbatu, se va tiené in 20 Februaru c. n. a. c. in Bud'a-Pest'a, dupa care osamentele aceleia se voru transportá la Reghinulu sasescu, spre a se asiediá spre eternulu repausu.

Dupace d. v.-presiedinte cu viersu tristu si in-treruptu de durere, descopere, cà toti membrii presenti suntu petrunki de asemenea durere pentru asta pierdere atátu de aduncu semtita, róga pre comitetu cá se delibere, cà ce ar' fi de a se face si in ce directiune, spre a-ne depune tributulu celei mai intime recunoscintie si pietati facia cu nemuritoriele merite ale illustrului defunctu?

Conclusiune. Comitétulu petrunku de cea mai profunda durere, si-implinesce numai o sacra detorintia natiunale catra unulu dein celi mai rari si mai illustrii barbati ai natiunei, candu in aceste momente prea triste vine a dá prein acést'a, expresiune celoru mai intime semtimente de condolentia pentru pierderea illustrului repausatu, si totu odata décide, cà acésta manifestare se-se treca in acestu procesu verbale, cà unu documentu perennu de pietate si recunoscintia facia cu nemuritoriele merite ale aceleia. In nexu cu acést'a decide mai departe, cà despre acést'a conclusiune se-se incunoscintieze numai decatu pre cale telegrafica famili'a inaltului repausatu. A se publicá unu necrologu, cum si acestu procesu verbale intr' unu numeru separatu alu foiei asoc., imbracate in colóre de doliu (negru).

Pentru a asista la ceremoni'a inmormentarei effectuinde in 20 Februaru c. n. a. c., se esmitte o deputatiune de patru insi deintre membrii fundatori si ordinari ai asoc. in cualitate de representanti ai aceleia, si anume: in persónele domniloru Augustinu Ladai, Ioane cav. de Puscariu, Alexandru Romanu

si Alexandru Nedelcu, carii suntu a se avisá despre acést'a pre cale telegrafica. In fine pentru a asistá la solenitatea astrucarei in Reghinulu sasescu, comitetulu esmitte dein senulu seu o deputatiune de doi insi, in persónele domniloru: Iac. Bolog'a v.-presiedinte si Davidu bar. Ursu, membrii ali comitetului, caroru suntu de a li se recompensa spesele de caletoria.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru: Dunca, Hannia si Macellariu.

Sibiú, datulu cá mai susu.

Iacobu Bologa m. p.,
v.-presiedinte.

Ioane V. Rusu m. p.,
secret. II.

S'a perlesu si verificatu, Sibiú 19 Febr. 1875.

P. Dunca mp. E. Macellariu. mp. I. Hannia mp.

Asia dara br. **Ladislau B. Popu**, presiedentele unui senatu la inalt'a curte de revisiune si casatiune, consiliariu intimu alu Maiestatei Sale, distinsu si decoratu in recunoscintia mariloru sale merite personali, castigat pentru tron, statu, patria, natiune, **presiedentele** asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a unui poporu greu cercatu, decórea si fal'a natiunei romane, nu mai este! Parentele de familia, doiosu si iubitoriu; amicu sinceru si promptu a se sacrificá pentru adeveratii sei amici; omu nascutu cá se fia barbatu de statu in sensulu genuinu alu cuventului si cá se represente ori-unde patria, natiune, regimu; athletulu aperatoriu alu dreptului si alu dreptatiei; descendentele unei stravechi familie nobile romanesci; sucesoriulu in functiuni si demnitati alu unoru barbati romani, precum au fostu consiliarii de curte Mehiesiu la Vien'a, Budai la Leopole, cancelarii Costa si Nopcea, s'a dusu si elu pe urm'a metropolitiloru Alecsandru si Andreiu, pe urm'a colegiloru sei in functiuni inalte, Emanuilu si Ioanu. Dorerile sale nu numai fisice, ci si cele psihice l'au rapitu dintre noi; cà-ci póte fi, cà nu amu meritatu cá se'lu mai avemu!

Neuitate Vasilie, prea-chare Amice! In diu'a in care mi-ai disu, cà ai desperatu de a mai vedea triumfandu dreptatea, cà inse in Transilvania inca nu'ti vene se te mai intorci si cà ai dorí singurata-tea, sagetile care au trecut prin sufletulu teu celu inaltiatu si nobile, au trecut si prin anim'a mea; dara mi-amu tienutu de sacra datorintia catra Tine, a'mi ascunde marimea dorerei, cà-ci inca de atunci eramu ingrighiati toti amicii Tei pentru viéti'a Ta. N'ai avutu dreptate, cà ne-ai lasatu asia curendu; trebuiai se mai astepti aici intre noi, celu mai puçinu cincispredece, douedeci de ani, si noi in acelu tempu ne coregeamu de securu, uitámu dissensiunile, si Tu

erai se dici cu deplina liniste: Acumu dimate pe sierbulu teu Dómnne!

Pàna cându, Dumnedieule alu parintiloru nostri, greutatea manei talé preste noi!

Pàna cându torentii de lacrime se nu se mai stérgea de pre feciele nóstre!

G. Baritiu.

Insemnatatea literaturii romane tradiitionali.

(Fine.)

VII. Pe urm'a urmeloru venimu la comór'a comóreloru, la cantecele poporali romane. In respectulu acestoru potere-amu afirmá, fóra a ne teme de contradictiuni valide, cà poporulu romanu e unu poporu eminentamente idilicu. Déca unele dein gintile invecinate se mandrescu, cu temeiu mai multu ori mai pucinu, de poesí'a loru poporale, apoi noi romanii potemu dice, fóra a ne magulí prea peste mesura, cumu-cà cantecele nóstre poporali formédia o adeverata avutia natiunale, unu titlu de gloria pentru natiunea romana. Ele suntu depusetoriulu a idee asiá de inalte, a sentiri asiá de fragede si doióse; formédia o variatiune asiá de incantatória de datine stramosiesci, de credintie superstióse si de notitie istorice; au una atare abuudantia de frumusetie poetice dein cele mai originali si mai cà fóra parechia in litteraturele altoru ginti, catu in conclusiunea acestoru V. Alesandri cu dereptu cuventu edise, cà „romanulu e nascutu poetu“.*) Dein poesiele poporului romanu se resfrangu cele mai stralucitórie radie ale geniului seu, ne incanta cele mai genuine porniri ale animei lui; deci déca undeva, apoi in ele trebue inainte de tóte se i studiámu caracterulu.

Tempulu si loculu ne costringe a trece cu fug'a preste deductiunile erudite ale unui Iac. Grimm despre inceputulu cantecului si alu poesíei preste totu.***) Amintimu numai, cà dupa acele deductiuni descantaturele si alte viersuri si cantece insoçitórie de ceremonie relegiunarie, de jocuri, de procesiuni, aru ff cele mai antice, dein cari descantature si poesie originalmente mitice numai cu tempu s'a desvoltatu balad'a si epope'a poporale.) Trecemu si preste acea, cà poemele populari rom. inca sunt de varie specie, precumu: (pre langa descantece) colindele, de caracteru religiosu; doinele séu cantece de doru, amóre si jale; horiele (choreae) adeca cantecele de bucuria ale poporului; in fine baladele si cantecele betranesci séu epice poporali, ce au de obiectu fapte si templári istorice marefie.

*) V. Alesandri: Poesíi popularie ale romaniloru, Bucuresci 1866; in prefatia.

**) Iac. Grimm: Kleinere Schriften.

Deintre aceste mai vertosu colindele, cumu si baladele si cantecele epice suntu acelea, ce pórtá adeseori timbrulu unei vechimi fórté inalte, si deci in tóte privintiele au interesu si insemnatate mai mare. Anume colindele, — pre cari pana mai eri invetiatii slavi erá p'áci se ni-le rapésca si se le faca de origine slava,*)) — e sciutu, cà cu „turc'a“ impreuna le avemu dela Saturnalie si de la serbatorile calendeloru Ianuarie, pre cari strabunii romani antici le serbá, pre langa óre-cari intrerumperi, de la 17 Decembre pana càtra 6 Ianuariu; le serbá cu jocuri, ospetie, cantece si alte petreçeri, stravestindu-se cá femeie séu in forma de animale**)), intocmai cá „turc'a“ nóstra a romaniloru. Crestinismulu nepotendu delaturá si exterminá dein usulu poporului nece calendele, precumu nece cele mai multe usantie paganesci, se sili macaru a le transferi la idee crestine. Ci silinti'a, macaru cà fórté sincera, succese numai de jumetate: calendele, adeca colindele nóstre pastrara numeróse resunete mitologice stravechie. Cà se tacemu intre altele de diei si dieine, p. e. de Venus séu Vinere, carea in ele si adi figuréza cá diein'a si modelulu frumusetiei, candu domínecei personificate i-se promite se fia mai frumósa decatu Vinerea***)); dara apoi craciunulu fóra indoiéla se concepe in multe colinde dupa idee si privintie stravechie paganesci, cá renascerea sórelui fisicu cu turm'a de stele stralucitórie pre ceriulu serinu de primavéra si véra, candu intr' un'a se dice:

Coborit'a, coboritu,
(Corindámu, dómnne, corinda)
De mai susu dein resaritu
Domnedieu dein ceriu pre scári
Pre miruri, pre luminári,
Cu-o turma de oi domnesci....
Si o pasce in serinu,
Si o adapa in nuoru linu;*)

se concepe cá renascerea si reintórcerea sórelui aducutoriu de dulce primavéra si véra, cu suavele flori, cu rundunélele si cantaretiele selbeloru inverdite, candu intr' alta colinda se dice:

Ve aducu unu Domnedieu,
(Florile dalbe)
Unu Domnedieu nou-nascutu
Cu flori de crinu invescutu.
Domnedieu adeveratu:

*) Wilh. Schmidt: Das Jahr und seine Tage in Meinung der Romänen Siebenbürgens, Hermannstadt 1866; si altii. Fr. Miklosich i recunóce originea lat. in Fremdwörterb.

**) Du Cange s. v. Calendae: „Publicae illae ac superstitiosae laetitiae, quas kalendis Ianuarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum gentiles, usurpavere etiam post modum Christiani, et quas utriusque indecoris choreis, mulierumque aut ferarum assumptis formis ac vestibus foedabant.“

***)) At. M. Marienescu: Colinde, Pest'a 1859, pag. 37. Cfr. I. C. Schuller: Kolinda, Hermannstadt 1860.

†) At. M. Marienescu: Colinde, pag. 47.

Sóre in radie luminatu . . .
 Cà pre ceriu s'au aretatu
 Unu lucéferu de-imperatu,
 Sté comata stralucita
 Pentru fericiri menita . . .
 Éta lumea cà infloresce,
 Pamentulu cà inteneresce,
 Cant' prein lunca turturéle,
 La feréstra rundunéle. *)

Si cá colindele, intocmai si baladele nóstre poporali, resuna si adi de marirea strabunilor admirati de lume, de datinele, credintiele si superstitiunile loru. Pre urditoriulu gintei nóstre romane, pre divulu Traianu, cu alegoric'a sa Dochia séu Dochiana (Daci'a), Romanulu si adi lu-venerédia cu pietate in balade cá „Erculanu“, „Fetu-logofetu“, „Canteculu plugului“ si altele; si astadi memorédia pre Hadrianu si Reriu séu Aurelianu imperatu;**) si astadi crede, cà Joe tunatoriulu (Jupiter tonans), in persón'a crestina a santului Elia, ambla cu caruti'a de focu pre bólt'a ceriului si de acea durdue; si astadi in admirabilele cantecu epicu intitulatu „Sórele si lun'a“***) considera sórele de unu dieu frumosu cu plete de auru, cá Apoline dein mitolog'ia eleno-latina, carele cutriera ceriulu pre unu caru trasu de nóue caii.

Éca in ce stà, pe scurtu, literatur'a romana traditionale! Éca tesaurii nestimabili, ce i cuprinde! Productele literatur'e nóstre traditionali suntu cele mai nefalse si nefalsificate espresiuni ale spiritului romanescu; suntu cugete dein modulu de cugetare, sentimente dein modulu de sentire a Romanului, asiá-dicundu osu dein ósele, carne dein carnea si sange dein sangele lui.

Si totusi acésta avutia natiunale romanésca este adi, mai multu decatú ori-candu mai inainte, amenitiata cu eterna imormentare in noianulu uitarei. Tempulu progresédia cu pasi gigantici; progresàmu fóra indoiéla si noi cu elu, si potericele idee ale culturai, si materialismului modernu strimtorescu si respingu pe dí ce merge totu mai multu acele conceptiuni stravechie dein anim'a si mintea poporului nostru. Si ce facemu noi pentru mantuirea loru? Ne vomu multiamí óre cu respectivele opuri, altu-cumu pré laudabili si meritóse ale unui Marienescu, Sim. Florianu si alesu V. Alesandri pre terimulu cantecelor, cumu si ale unui A. Panu pre terimulu proverbielor si povestiloru poporali?†) Dar' aceste

*) V. Alesandri: Poesie popor. ale Romaniloru, pag. 394.

**) At. M. Marienescu: Balade poporali romane, Pest'a 1858; in. precuventare.

***) V. Alesandri o. c., in carele e si „Erculanu“ si „Plugusiorulu“; éra „Fetu-logofetu“ publicatu de At. M. Marienescu in „Albin'a“ 1872.

†) Diuarele chiaru ne anuncia, cà datinele si credintiele poporali rom. (pre lenga Marienescu, care multe dein aceste le adunà si asemenà cu cele antice rom. intr' unu opu ms.) mai aflara unu cultivatoriu in junele G. Dem. Teodorescu dein Bucuresci.

suntu abia numai inceputulu, aceste formédia abia o mica parte dein obiectele, pre carile, cumu vedimulu, le imbraciosiédia literatur'a traditionale.

Se ne apucàmu dara, se ne apucàmu de lucru cu una óra mai inainte. Cele de pastratu dein aiéptatele credintie, datine scl. nu intru atatu se le desradecinàmu, cumu incepuse zelosulu altu-cumu vicariu I. Marianu in septemtrione-orientele Transilvaniei, catu mai vertosu se le splicàmu poporului; cele de desradecinatú inca se le consemnàmu in scrisu si se le conserbàmu pre acésta cale. Se nu lasàmu, cá straini, cá Schuler, fratii Schott, Stanley, Kotzebue, C. Acs si altii, se ne admire si adune ce e alu nostru. Déca strainii se uimescu si incanta de frumusetiele poetice extraordinarie ale literatur'e nóstre traditionali, se cuvine cá noi preste acea se reflectàmu si la insemnatatea ei pentru literatur'a nóstra propriu disa, carea numai dein radecin'a celei traditionali póte sugé suculu natiunaltatei si peculiaritateri sale romanesci; dar' se reflectàmu mai pre susu de tóte la insemnatatea ei pentru trecutul nostru celu mai departatu. Dá, se ne nesumu a conservá aceste traditiuni sacre, cá pre unulu dein celi mai principali si mai potinti conservatori ali natiunaltatei nóstre romane preintre furtunele milenari.

Nu cutare si cutare bisericu, cutare si cutare confessiune, cu principie almintre pré divine, pré liberali, pré umanitarie, precumu cà „nu este intre noi nece Grecu nece Romanu, nece liberu nece sclavu, ci toti suntemu un'a in Crestu“,*) — nu atare bisericu si confesiune religunaria, dicu, ne-a datu cea ce nece dens'a nu avea: poterea conservatória a natiunaltatei nóstre. Biseric'a ne face servitiu natiunale conservativu numai accidentalmente, numai intru catu sciù respandí lumina; la deincontra ne dede candu pre man'a slavonismului, candu pre a grecismului, candu pre altele. Cea ce inse in trecutu ne stracorà preintre atate Scile si Caribdi, ne scóse cá prein minune dein ghiarele mórtai natiunali iminenti la viati'a actuale, fure in prim'a linia pre indegetatele traditiuni si reminiscintie sacre. Prein midiuloculu acestoru ne sioptira strabunii dein mormentu mereru, cumu-cà suntemu fi ali Romei, descendenti ali gloriosiloru legionari cuceritori ali lumeri. Memori'a vertutei loru ne-a otielitu; memori'a vertutei loru ne va otielí, trebe se ne otielésca feci-porure la fapte de gloria si marire cá ale loru.

Clusiu, in 1874.

Dr. Gregoriu Silasi.

*) S. apost. Paulu: epist. càtr. Rom. s. a.

Memorandulu din Blasiu, de dato 3 Iuliu 1872. *)

„Inaltulu regimu alu M. Sale imperatesci si apostolice regesci, inspiratu de dorinti'a nobile de a vedé si pe natiunea romana indestulata si fericita, a binevoitu a dá subscriiloru placut'a ocaziune, de a-si descoperi in acestu respectu opiniunile lor individuali, si anume a indegetá càile si midilócele acelea, prin cari credu densii, cà daca s'ar realisá, aru fi in stare de a impaciú spiritele, a restabilí increderea reciproca si a sterge efectele doreróse ale unui trecutu nefericitu.

Subscrisii saluta acésta generósa iniciativa a regimulu M. Sale cu bucuria si o intempina cu promtitudine atatu mai mare, cu catu credu mai multu, cà precumu ei, asiá si toti ceialalti locuitorii de nationalitate romana din marele principatu alu Transilvaniei, suntu inspirati de aceeași dorintia leale si ferbinte, de a vedé complanate tóte diferentele si delaturate causele, cari au produsu si mai producu profunda neindestulare cu situatiunea de fația, si cari facu, cá natiunea romana se fia ingrijata de viitorulu seu in presente, cá si in epocele cele mai critice.

Pentru-cá cu atatu mai curendu se ne ajungemu scopulu ce ni-amu propusu, de a supune la cunoscinti'a regimulu Maiestatei Sale acelea càli si midilóce, cari credemu noi cà ar' fi de natura, de a impaciú si indestulá pe nefericit'a nóstra natiune, semtimu necesitatea de a indegetá si totu una data a dissipá unele neintielegeri, ce ni se paru nóue cà ar' predominá si aru produce de un'a si alt'a parte neincredere si suspitiune.

S'a sustienutu precumu scimu noi, la multe ocaziuni, cà natiunua romana nu ar voi se accepte din partea sa art. de lege XII din 1867, adeca acelu nou pactum conventum, acelu nou dreptu fundamentale de statu, prin carele regatulu ungurescu si-regulase relatiunile sale de statu catra cealalta parte a monarchiei.

Dupa modest'a nóstra opiniune, supositiunea acést'a nice intr'unu respectu nu are locu. Nime pe lume n'a intrebatu pana astadi pe natiunea romana din Transilvani'a, nice cá pe una individualitate nationale, representata in vre-unu modu séu altulu, si nice cá pe una parte constitutiva in sistem'a marelui principatu alu Transilvaniei: daca dens'a voiesce séu nu, se accepte susu citat'a lege de statu? Pentru-cá, despre 9—10 deputati de nationalitate romana din Transilvani'a, cari au participatu la diet'a de incoronare a Ungariei intre 1866—1868, nu se va puté sustiené nice una data, cà aceia aru fi fostu expresiunea vointiei nationali.

Mai inainte, la una alta ocaziune de asemenea natura, natiunea romana din Transilvani'a fusese in-

trebata de catra regimulu M. Sale atatu prin midilocirea unui congressu nationale, tienutu in aprilie 1863, catu si prin diet'a Transilvaniei.

Ce e dreptu, Romanii Transilvaniei s'au declarat cu acea ocaziune pentru integritatea imperiului in sensulu celoru doue acte mari de statu din 20 Oct. 1860 si din 26 Febr. 1861, nice una data in se in sensu absolutisticu, si totu-deaun'a cu conditiuni bine precisate, de a se conservá individualitatea politica si autonoma a marelui principatu alu Transilvaniei, cum si de a se trece in legile fundamentali de statu conditiuni secure de esistintia nationale pentru Romani. —

Dupa ce in se Maiestatea Sa imperiale si regésca condusa de cele mai inalte interese de statu, crediú cà acelea sunt mai bine asecurate cu sistem'a cuprinsa in articulu XII, noi din partea nóstra nu vedemu nici una cauza, pentru care natiunea romana se nu accepte acea sistema si se nu voiésca a se conformá ei, indata ce in cadrulu aceleiasi va fi asecurata a ei individualitate nationale.

Asiá dara nóue ni se pare, cà din caus'a legei fundamentali, cuprinsa in art. XII, nu ar fi nice una dificultate de a perveni la scopulu ce si-a propusu inaltulu regimu cu respectu la natiunea romana.

A dóu'a presupunere este, pre catu amu aflatu noi, cà Romanii din Transilvani'a aru tinde a periclitá integritatea corónei unguresci.

Acést'a presupunere, pre catu se aude mai desu, tocma pe atat'a e de vaga, in catu noi nu ne potemu retiené cá se nu o reducem la una simpla denunciatiune falsa, calumnia inventata si repetita de atatea ori, de cate ori natiunea romana si-reclama drepturile sale in patri'a comuna. Este lucru fórtu trist, dara pré usioru de esplicatu, cà precumu in alte parti ale lumii, asiá si in Transilvania, unele clase de ómeni, dedate din timpuri vechi a dominá preste Romani si a-ii calcá pe cerbice, cauta preteste diverse, spre a le impune éراسi jugulu sub un'a séu alta forma.

Dara nu este acest'a midiloculu, si nu va fi nici una-data, la nici unu poporu din lume, ajunsu la cunoscintia de sine, de a-lu conservá in fidelitate catra statu si tronu.

Nu calumni'a si nice persecutiunile voru indolei si atrage pe ómeni catra unu statu ori-care.

Intre anii 1860—1863 inca s'au mai auditu denunciatiuni de natur'a celoru atinse la loculu acest'a. Pe atunci in se regimulu M. Sale a disu:

„Stá la vointi'a si in poterea nóstra, de a satisfice dorintiele Romaniloru fora umbra de periclitare a statulu — asiá, in catu ei se-si tiena de gloria si fericire a fi si a se numí concetatiuni ai acestui statu, a si-versá pungile si sangele lor pentru conservarea si in florirea lui, si a nu mai avé alte aspiratiuni in viéti'a lor.“

*) Vedi Nr. 4 alu „Trans.“

Pe atunci regimul începuse a si-implini promisiunile, si Romanii a se simti ceva mai fericiti.

Cu cestiunea integritatii corónei unguresci se aduce in nexu si uniunea Transilvaniei cu Ungari'a, cu adausu inse, cá natiunea romana din Transilvania o aru combate la tóte ocaasiunile.

Este pré adevératu, cá nu numai intelegenti'a romana, ci chiaru poporul a protestatu la tóte ocaasiunile in contra uniunii Transilvaniei cu Ungari'a. Se fia inse bine constatat, din tóte actele cate au emanatu in acést'a cestiune dela natiunea romana transilvana, incependu din anulu 1848 pana in dio'a de astadi, cá Romanii nu au combatutu nici una-data uniunea in principiu, ci din contra ei au recunoscutu in tóte timpurile acea uniune, care si-are basea sa in legea fundamentale a Transilvaniei, adeca in diplom'a leopoldina; ceea-ce inse nu voiesce natiunea romana, si nu a voitu nice una data, este: uniunea cea improvisata, fortiata, neconditionata, acea uniune, care este identica cu unificarea totala, fora picu de respectu la miile de interese provinciale, locali, cumu amu dice exclusivu transilvane, crescute óre si-cumu dein pamentulu ei in cursulu mai multor secle, si complicate atatu de multu, in catu regularea si complanarea loru nu se póte realisa airi, de-catu numai in laintrulu Transilvaniei, aci acasa, in una dieta provinciala, pe viitoriu cá si in trecut, in unu periodu lungu de 700 de ani.

Asiá-dara, despre acést'a specie de fusiune tienu Romanii, cá este stricatiósa din mai multe puncte de vedere.

La locul acest'a s'ar potea pune intrebarea cá: daca Romanii transilvani au recunoscutu totudeaun'a unu feliu de uniune a Transilvaniei cu Ungari'a, si daca ei nu suntu straini de cátra ea in principiu, pentru ce nu au aretatu nice una-data modalitatea, conditiunile, sub cari aru fi ei aplecati a o adoptá?

La objectiunea acést'a responsulu este usioru. Romanii n'au fostu intrebati nice una-data despre uniune, ci in mani'a tuturoru protesteloru nationali, s'a facutu totulu „de nobis sine nobis.“ — In anulu 1863, candu ar fi fostu ocasiune de a participá la pertractarea acestei cestiuni, essistenti'a uniunii a fostu negata chiaru de regimu.

In anulu 1865, candu éra si regimulu o dede in desbaterea dietei din Clusiu, atunci votulu romaniloru, depusu in Decembre pe més'a dietei prin metropoliti si prin ceialalti membri dietali de nationalitate romana, fú desconsideratu si delaturatu cá si in 1848.

Chiaru si diet'a Ungariei din anulu 1848 a prevedutu in art. VII, § 5, necesitatea de a se specificá conditiunile uniunii, si a presupusu una conventiune, séu contractu de statu intre ambele aceste tiere, intre limitele sanctiunii pragmatice. Siutu este, cá nerespectarea acestoru prevederi si proclamarea precipitata a uniunii in diet'a Transilvaniei, a produsu cele mai deplorabili efecte, cari

pe langa una prudentia si moderatiune, dictata de natur'a lucrului si de tóte conjuncturile politice de atunci, s'ar fi potutu evita fórté bine si spre salutea tuturoru.

Pre catu ne suntu noue cunoscute opiniunile si chiaru convictiunile predominantie ale Romaniloru din Transilvania, apoi ei in cestiunea uniunii vedu una intrebare de viétia si de mórté pentru esistenti'a loru nationale, carea ii si tiene in grige si anxietate perpetua.

Dein acést'a cauza densii nu incetédia a pretende formularea si fissarea conditiunilor uniunii, cumu si turnarea loru in una lege fundamentale de statu, care se-si aiba valórea sa pentru totu venitoriulu, si se remana scutita si aperata pentru totu deaun'a de ori-ce fluctuatiuni si fortune politice, mai aparata si respectata de catu fusese chiaru si diplom'a leopoldina din 1691. Prin legea fundamentala de statu, éra nu prin legi — cá se dicemu asiá — efemere, care astadi se áducu si preste cati-va ani se delatura prin majoritati totu efemere, credu Romanii cá-si voru poté conservá si scuti esistenti'a loru nationale, si chiaru esistenti'a si in florirea religiunii. In acestea convictiuni ale sale, natiunea romana din Transilvani'a fusese confirmata chiaru si prin préinaltele promisiuni facute de repetite ori, si anume prin actele de statu din 20 Oct. 1860, cumu si prin cele din 21 Aprile, 4 Maiu si 13 Iuniu 1863.

Abstractiune facendu asta data dela alte conditiuni ale uniunii, care se reducu la tier'a intréga, cá atribute ale autonomiei, ne vomu permite a enumerá la locul acest'a numai acelea conditiuni, pe cari dorescu Romanii a le vedé trecute si asecurate in una lege fundamentale de statu, éra acelea suntu:

A. In respectu politicu.

1. Recunóscerea limbei de limba oficiósa. alaturarea cu limb'a magiara, in tóte afacerile interne ale Transilvaniei, de ori-ce natura aru fi acelea, in modulu precumu se recunoscuse aceea in an. 1863/4.

In partea cea mai mare a Transilvaniei functionarii au trebuintia numai de 2 limbe, adeca de cea magiara si cea romana. Dupa noi, unu functionariu, care nu e in stare a mai invetiá pe langa limb'a materna celu pucinu inca un'a din cele 2 limbe, acela nu merita a fi pusu in functiune publica. Acestu principiu se adoptase, si in parte se si aplicase chiaru si sub sistem'a absolutistica, éra sub cea numita Schmerlingiana s'a realizatu cu celu mai bunu succesu. Din tóte limbele, cate se vorbescu in tierile coronei unguresci, limb'a romana este — dupa judecat'a tuturoru barbatiloru competenti, cea mai usióra. — Preste acést'a, limb'a romana stá indata la locul alu doilea dupa cea magiara, cu avuti'a sa in literatura, si ea face pe anu ce merge progrese in totu respectulu considerabili in literatura si in sciintia; de unde urmédia, cá candidatii

pentru functiuni publice au ocaziune de ajunsu spre a invetiá limb'a nu numai dela poporulu cu care vinu in contact, ci si cu ajutoriulu gramaticei si alu lecturii de carti; éra candu acésta limba s'ar propune si in 'scólele gimnasiali magiare, si in cele germano-sasesci, precumu se propune cea magiara in gimnasiile romanesci, atunci invetiarea ei aru fi si mai cu inlesnire, de esemplu asiá precumu se intempla in Belgiu si Elvetia cu limbele patriei, éra de cati-va ani mai incóce chiaru si in Bulgari'a cu limb'a turcésca si cu cea bulgara.

Este imposibile cá milliónele de locuitori se invetie una alta limba dela cateva mii de functionari, ci acestia trebue se fia obligati a invetiá limb'a poporului, din ale carui punge si-tragu ei platile, pensiunile si tóte celelalte emolumente.

2. Impartirea vechia a Transilvaniei este un'a din cele mai abnorme in tóta Europa, de unde si provine una multime de inconveniente, lips'a de regularitate in administratiune si conflicte nenumerate. Ácea impartire se póte face asiá, in catu cele trei elemente nationali se fia respectate pe atát'a, pe catu voru suferi marile interese ale unei administratiuni prompte. Necesitatea imperativa a unei impartiri politice nóue a tierei in comitate si resp. in scaune si districte, s'a recunoscutu de repetite-ori de càtra dietele Transilvaniei, éra anume in diet'a dela anulu 1863 a venitu formulata cá a 5. propositiune regésca, carea a si fostu pertractata in sectiuni.

3. Lege electorala nóua, conforma si uniforma pentru tóte clasile locuitoriloru, adeca una lege, din care se lipsésca ori-ce privilegiu de clase si de casta, precumu nu lipsesce din amendoué legile electorali transilvane, adeca: cea din a. 1791 si cea din 1848. Ambele aceste legi au produsu in totu tempulu cea mai adunca nemultiamire.

4. Aplicarea barbatiloru de nationalitate romana la tóte functiunile publice ale statului, cate cadu sub denumire, fora alta favóre si preferentia, decatu numai aceea ce si-va castigá fie-care individu prin calificatiunea sa, prin meritele castigate in vre-unu servitiu si prin cunóscerea limbelor patriei.

B. In respectu bisericescu.

5. Libertatea si reciprocitatea deplina a religiu-nei Romaniloru in Transilvania.

6. Autonomi'a bisericeii gr.-cat. cu congrese bisericesci, provinciali si diecesane.

7. Dotarea clerului (romanu) din tesaurulu statului, séu din fonduri publice.

C. Cu respectu la instructiunea publica.

8. Manuirea si dirigerea autonoma, libera si ne-dependente dela organele statului — a scóleloru elementari si primarie, (normali), pe bacea confes-sionalismului.

9. Aplicarea barbatiloru de nationalitate romana la universitatea din Clusiu in numeru pariteticu.

10. Decretarea limbei romane de limba parite-tica in propunerea studiiloru si sciintieloru la aceeași universitate.

11. Infintiarea mai multoru institute publice pentru Romani, cu limb'a romana de propunere; — asiá:

- a) cate-va gimnasie complete;
- b) unele scóle reali, atátu superiori catu si inferiori;
- c) scóle agronomice, dintre cari un'a se fia impreunata cu una scóla de silvicultura;
- d) unu institutu pentru sciintiele montanistice in unulu din tienuturile acomodate spre acelu scopu. —

12. Subventiuni din tesaurulu statului spre ajutorarea scóleloru poporali scapatate.

Acestea suntu punctele de manecare, si resp. conditiunile, despre cari credemu noi, cá se potu luá de base a impaciuirei spiritelor si a unei reconciliatiuni duratórie.

De altu-mintrea, remane cu totulu la intielep-tiunea inaltului regimu, cá despre opiniunile nóstre individuali se-si castige convictiune deplina prin convocarea unui congressu nationale din totu coprin-sulu Transilvaniei, carele se fia compusu asiá, in catu se se póta dice cu totu dreptulu, cá elu este expressiunea vointiei natiunale.

Acestu modu de informatiune exacta despre dor-intiile si aspiratiunile nóstre ni se pare cu atátu mai correctu, cu catu l'amu vediutu aplicatu de catra regimulu M. Sale cu bunu succesu de repetite ori, la alte ocaziuni si in alte timpuri. Pentru-cá daca la barbatii cei maturi ai natiunei nóstre n'a lipsitu nice una data amórea càtra natiunea lor, tocma pre atát'a inse nu a lipsitu nice sincer'a vointia de a se conformá cerintieloru mai inalte ale statului si a indepliní fora hesitatiune marile obligaminte, pe cari le avem cu totii càtra acelasi. —

Blasiu, 3 Iuliu st. n. 1872.

Dein siedenti'a conferentiei private, care s'a tienutu intre 29/17 Iunii et 3 Iuliu.

Ioanu Vancea,
archiepiscopu, cá presiedente alu conferentiei.

G. Baritiu,
cá secretariu referente.

Elia Macellariu.

Dr. Ioanu Ratiu.*)

*) In acestu locu s'au corressu unele errori stracurate in copi'a, dupa care se va fi publicatu acestu memorandu in Augustu an. tr. mai antaiu la Pesteá. Red. „Tr.“

Lupt'a dela Josefstadt.

(Jun. 28—29 1866.)*

Frundia verde, maghieratu,
La festungu la Josefstadt
Ajunsera trupele,
In dóue-dieci si optule,
Unde stetera pe locu,
Si 'ncepura a-si face focu,
Se-si faca menagea iute,
Cá se plece mai 'nainte. —
Menagea déca-au gatatu,
Unu „haptacu!“ mare' au suflatu,
Benedecu vinea calare,
Toti strigau in gur'a mare:
„Benedecu cá se traiésca,
„Trup'a s'o comandalésca!“
Benedecu d'in graiu graiá:
„Ostasime drag'a mea!
„Fii gata cu armele
„Si cu tóte trebile.“
Apoi amu plecatu 'nainte,
Cá pe Praisu se-lu potemu prinde.
Nu multu inse mai pasiramu,
Cu Praisulu ne si talniramu.
Ne opriramu dar' pe locu,
Cu dusímanulu se damu focu.
Praisulu incepù-a pusca,
Feciorii nost'i a picá,
Ca-asié dau cu tunurile,
De se clateau dealurile;
Deci cá leii ne-amu luptatu,
Pana nóptea ne-a apucatu,
Ma si nóptea aici amu fostu,
Incungiurati de forpostu,
Pan' ce-a dóu'a di-amu plecatu,
In marsíurulu regulatu.

In dóue-dieci si nóuelea,
Praisulu ér' spre noi vinea,
Potc'a éra-lu aducea,
Pe-o vreme urita, rea.
Eramu pre-unu dealu amaritu,
Praisulu pre-unu siesu stelegitu.
Praisulu, marele vrasmasiu,
S'a fostu trasu langa-unu orasiu,

*) Dn. dr. professoru Gr. Silasi descrie cu atáta vioitiune geniulu poeticu alu poporului romanescu. Acelu geniulu luca neincetatu, in totu tempulu si in tóte epocele. Dein dilele nóstre avemu unele exemple cátu se póte de pregnante in acestu respectu. Noi memoramu aici numai poesi'a popularia despre batali'a cea mare dela Solferino (Iuniu 1859), care resarise cá dein pamentu si este cantata de femeile nóstre mai alesu in tienuturile Ternaveloru, apoi poesiile popularie, totu ostasiesci, dein 1866, pe care le publicá dn. Victoru Rusu in „Suspinele Silveloru“. (Carlsruhe 1872. Pretiulu 50 cr.) si pe care aflamu de lipsa a le reproduce si noi. Red. „Tr.“

Si-a trecutu pr'intr'-o padure,
Cá pre noi se ne 'ncungiure.
Candu Praisulu au statu pre locu
Noi ilu primiramu cu focu.
Noi eramu pre dealu in cale,
Éra Praisulu mai de vale;
Si unu maioru cu calu cu siea,
Catra noi acumu dicea:
„Stati fetiori! si nu ve dati,
„Ci cá voinici ve luptati,
„Dar' fiti cauti si ve 'ngrigiti,
„Si de mórte ve feriti!“
Vai! inse-ai nost'i reterá,
Praisulu dupa noi vinea,
Si candu fugeamu inapoi,
Asié vineau dupa noi,
Dela Praisulu glontiele,
Ca si vér'a ploile.
Acumu atatu-amu fugitu,
Pana toti ne-amu obositu,
Si-atatu amu totu alergatu,
Pana mai nu amu picatu.
Si candu prin holde fugeamu,
Paie de ovesu sugeamu,
Ca eramu toti insetati,
Si de bataia mancati.
Noi fugeamu care 'n-catrau,
Cumú fugu cerbii candu li-e reu,
Pan' ce 'n verfulu dealului,
Comandirulu Praisului,
Lovitu de-o glóntia, — a picatu,
Si batai'a, — a incetatu.
Ér' candu fuse catra séra,
Intr'unu lagheru ne-asiediara.
Ci pucinu amu odichnitu,
Ca-unu avisu iute a venitu,
Éra de nou se plecamu,
Si 'napoi se reteramu;
De locu dara-amu si pornitu,
Tóta nóptea-amu marsiuitu,
Catu demanéti'a-amu ajunsu,
Unde stetea Praisu ascunsu,
Unde ne-amu opritu pe locu,
Se ne mai gatamu de-unu focu.
Bine inse n'amú mancatu,
Éra la drumu amu plecatu,
Si-amu ajunsu toti osteniti,
Pana mai la Chenigreti.
Candu aicea ne-amu aflatu
In lagheru ne-amu asiediatu. —
Ér' prin treidieci si-umulea,
Nimeni nemicu nu sciea.
Acumu lun'a s'a sfersitu,
Si alta luna s'a ivitu.